

Ніхто тоді не знав, чим це закінчиться...

Круглий стіл, присвячений фільму «Подія»

Кадр із фільму «Подія».
Режисер Сергій Лозниця. Бельгія,
Нідерланди, 2015

Повнометражний документальний фільм Сергія Лозниці «Подія» було завершено 2015 року, світова прем'єра відбулася на МКФ у Венеції, потім його показали наприкінці жовтня на МКФ «Молодість» у Києві з переднім словом режисера, потім фільм з'явився в українському прокаті. По гарячих слідах в редакції «Кіно-Театру» відбулося його обговорення.

Лариса Брюховецька: Сергій Лозниця після фільму про Майдан зняв «Подію». Тепер цей режисер став, мабуть, найбільшим кінематографічним авторитетом з екранних версій масових протестних рухів. Їх останнім часом було чимало: вже після Майдану – в Молдові, Туреччині, здається, на Тайвані... Одне слово, Лозниця без роботи не залишиться. Але це жарт, а якщо серйозно, то ми можемо пишатися, що він киянин і що, мешкаючи за кордоном, підкреслює своє походження з України. І що світ визнає його фільми. Нині телебачення взяло на себе місію фіксувати події, але він підтримує імідж саме документального кіно. Та якщо раніше він як документаліст висловлювався за допомогою окремого факту чи персонажа, то тепер із масштабної документальної події робить те, що належить до мистецтва кінодокументалістики, тобто авторське кіно. І мені здається, що ми маємо справу з важливим поступом документалістики, яка останнім часом, принаймні в Україні, опинилася на узбіччі через те, що з інформаційного простору її витіснило телебачення. Тим більше, що ТБ подає новини дуже агресивні, постійно шукає сенсаційних новин. А Лозниця уміє перевести події сенсаційні і навіть екстремальні у площину епічності.

Якщо говорити конкретно про фільм «Подія», то ясно, що він народжений крізь призму Майдану. Подія під назвою ГКЧП сколихнула тоді багатьох, і в світі, і в тодішніх

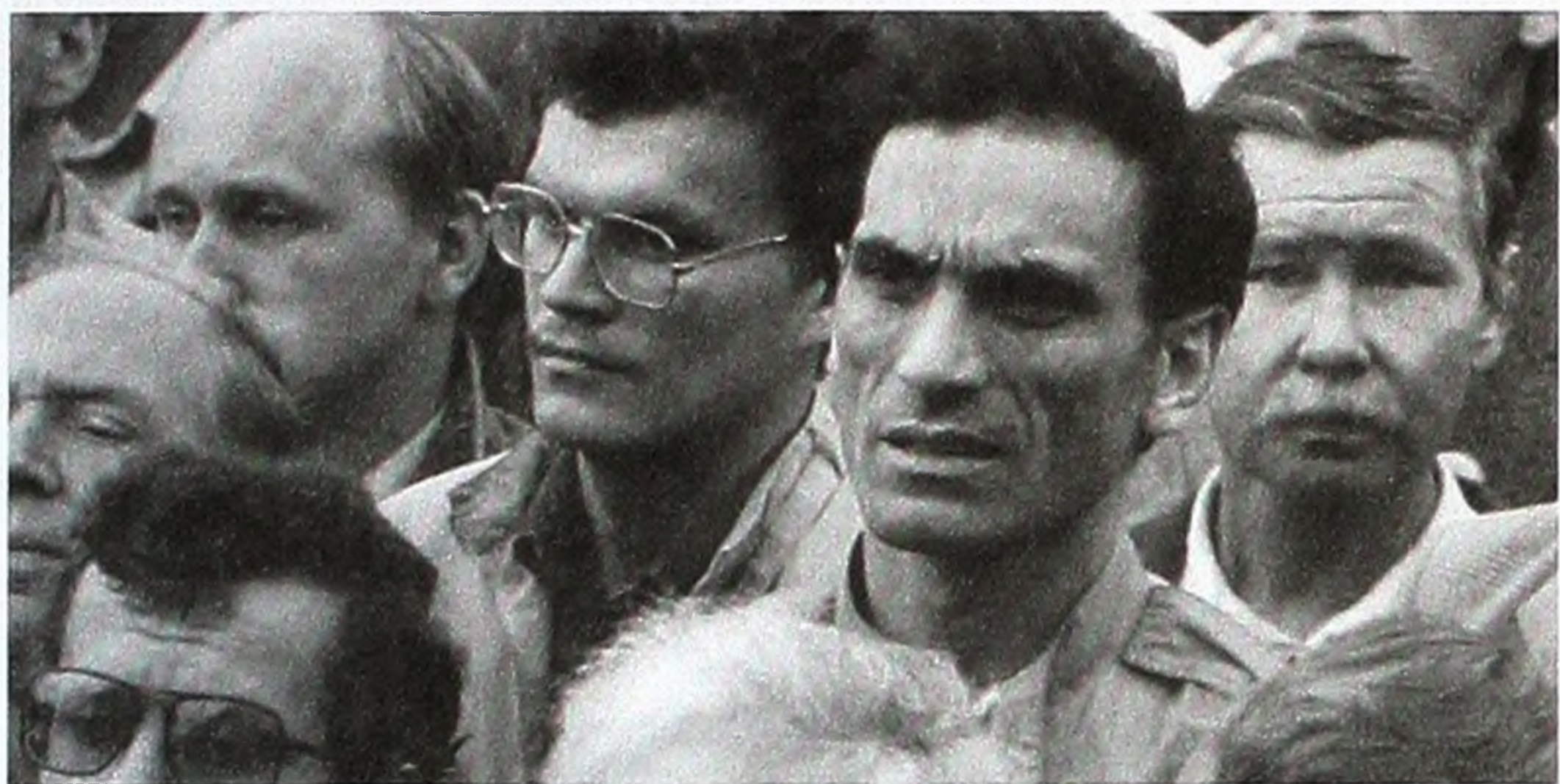
республіках Радянського Союзу. Велика країна опинилася в ситуації, коли ніхто не знав, чим це закінчиться, яка сила переважить, хоча інтуїтивно (та й свідомо також) усі відчували, що час нового життя, нового етапу вже настав. Лозниця зумів вловити оту хистку невизначеність і показати її через масу, яка зібралася в Ленінграді. І хоч сам не був на цій події, дуже талановито використав кінофіксацію тамтешніх документалістів, аби показати, що переживали люди, які вже не хотіли вертатися назад до Радянського Союзу. Це як повінь, що прориває лід, і вода тече, і вже спинити не можна. Це ми побачили і в діях людей і в їхніх обличчях... Це дуже влучно як концепція: подія дістала назву ГКЧП, і саме північна столиця Росії тоді активно виступила супроти гекачепістів. Радянський Союз починався з Петрограда, там повалили самодержавство, там Союз засновувався... І це місто поставило крапку на існуванні Радянського Союзу.

Роксоляна Свято: У мене кілька реплік. Перша – щодо інтересу Лозниці до теми революції. Не думаю, що він прагне бути хронікером світових протестів, адже вони цікавлять його не самі по собі. Але у випадку «Майдану» та «Події» йдеться про два важливих для нього особисто явища, між якими він бачить зв'язок і намагається його осмислити.

Режисер на прес-конференції розповідав, що відеоматеріали до «Події» він знайшов іще п'ять років перед Майданом. Але до ідеї фільму справді прийшов уже після «Майдану», бо відчув між двома протестами не лише хронологічний, а й логічний зв'язок. Для нього це, так би мовити, два полюси одного процесу тривалістю 25 років – «справжня» революція у випадку Майдану (бо вона починалася знизу, від звичайних людей, які почали формувати свої за-

пити, і не була політично керованою) і ще «несправжня» як реакція на путч (і його ленинградського відлуння).

Лозниця коментував, що «Подія» для нього – фільм про нереалізоване майбутнє: здавалося, був потенціал змін, було бажання жити в іншому суспільстві, але всі шанси було прогавлено. І не випадково там звучить пісня Віктора Цоя «Мы ждем перемен». Режисер слушно акцентував: на зміни не чекають, їх роблять (як і було у випадку Май-

Кадри з фільму «Подія»

дану 2013–2014). Люди ж у Ленінграді розгублені, особливо спершу, вони чекають, що прийде новий політичний лідер, якого вони підтримають і який принесе зміни, але брати відповідальність на себе не готові. І на цю майбутню нереалізованість дуже точно натякає одна з фінальних сцен: коли вже вивісили російський прапор, опечатали кабінети, ми бачимо раптом порожню площу, – всі розійшлися (і це трохи нагадує Помаранчеву революцію, коли люди передали владу новим лідерам і теж пішли у своїх справах). Мовляв, тепер ви, політики, маєте втілювати наші зміни в життя; хоч насправді невідомо, які саме зміни.

Л.Б.: В мене уточнення щодо політичних лідерів. Так, люди в Росії справді пов'язували свої сподівання з Єльциним чи Собчаком, бо ті були демократичними лідерами, які сформувалися за часів Перебудови. І це логічно, адже політики завжди ведуть. У Росії не було аналогу українського «Народного руху» або прибалтійського «Саюдіса», який міг би висунути свого лідера. Тому й сталося так, що люди вийшли, але їм не було кого підтримати, крім Собчака.

Р.С.: Мені здається, що для згаданих політиків це була на-самперед «мудра» хитрість: як вихідці з радянської номенклатури, вони відчували, що системі от-от прийде кінець, і вчасно зрозуміли, на який бік перейти; і що мудріше ці протестні рухи очолити, аніж загинути під уламками імперії, яка руйнувалася.

Тому в мене якраз від фільму не було відчуття повені, що вийшла з берегів, і не було враження, що люди на площі справді несуть із собою зміни. Зміни відбувалися радше на іншому рівні, а люди були їх свідками, сучасниками.

Анастасія Пашенко: Хотілося б підхопити тезу Роксо-

ляни про нереалізоване майбутнє. Цей фільм я дивилася крізь двоє окулярів – Майдану, який втілював революційну стихію, і процесів, які відбуваються в Росії сьогодні. Що вразило: чимало моментів нагадують Майдан. Щоправда, на початку люди якісь трохи налякані, насторожені, це ще «радянські» люди, які намагаються перед камерами не з'являтися, а коли читають листівки, норовлять відвернутися... Потім – буквально за 20 хвилин екранного

часу – ми бачимо заповнену площу, і обличчя людей сильно нагадують ті, що були на Майдані. Здається, це та хвиля, яка могла б щось змінити, але, як ми вже знаємо, не змінила... Шанс було втрачено. Що я побачила у фільмі: це, в певному сенсі, попередження. Він показав те, що відбувалося в Росії тоді, коли історія дещо змінила хід і могла б змінювати далі. І ті гасла, які там звучали, були визвольницькими в багатьох сенсах: і антирадянські, й антиімперіалістичні, в тому числі в дусі «За нашу і вашу свободу». Щоправда, Україну там не називали, зате казали про Прибалтику, Молдову... Цікаво, що звучали міфологеми, які обігруються нині, вже в зовсім іншому ключі: «хунта» і «фашистський». І хоча вони стосувалися ГКЧП, видно паростки, у що вони переросли через 20 років... Коли дивнися цей фільм, проводиш певні паралелі, думаєш: нині проблема в тому, щоб ті досягнення, перш за все світоглядні, які приніс Майдан, не втратити. Тому що люди, які 20 років тому кричали: «За нашу і вашу свободу!» і виходили на площу, тепер самі (чи їхні діти) кричать: «хунта» і «фашистський» – вже щодо суспільства, яке зробило те, що тоді, 1991-го, робили вони.

Л.Б.: Приємно, що фільм є прозорим і зрозумілим для глядача будь-якого віку, того, який не пережив тих гострих, напружених подій. Врешті, Горбачов зробив свою справу і підвів до розпаду імперії, а вже Єльцин підписав у Біловезькій пущі розпад Союзу. І хоча Лозниця зосередився на вулицях Ленінграда та Двірцевій площі й не торкається наслідків події, цей фільм дає можливість подумати над ходом історії, над тим, що відбулося з Росією. Та варто сьогодні поговорити і про мистецькі достоїнства фільму...

Ольга Велимчаниця: Фільм Сергія Лозниці не схожий на традиційні, які ми звикли бачити про історичні події, – з коментарями, експертами та акцентом на інформативнос-

ті. «Подію» побудовано на матеріалах зйомок операторів ленінградської студії, які виявилися близькими естетиці самого Лозниці: масові сцени, відсторонена камера, яка спостерігає за натовпом як основним персонажем фільму, створюючи ефект присутності. Коли камера рухається серед натовпу назустріч людям, розглядаючи кожне обличчя, а коментарем виступають обірвані фрази цих людей, звуки вулиць – глядач немовби теж перебуває у тому середовищі. Також коментарями (крім виступів зі сцени) є звуки засобів масової інформації: учасники протесту вслухаються в радіо начебто з надією та збентеженням. Основними персонажами виступають не історичні лідери, які промовляють зі сцени, а невідомі обличчя тих, хто вийшов на площу. Відсутність авторського коментаря не заважає глядачеві, як і камері, спостерігати за «подією», вихоплювати те, що цікаве саме йому, осягати матеріал не так інформативно, як аналітично, щоб разом із режисе-

Мітинг на Двірцевій площі. Кадри з фільму «Подія»

ром зрозуміти – що тоді сталося, як сприймається ця подія з позицій нашого часу? Аналітика режисера – у монтажі, чіткій структурі фільму, в музичних вставках «Лебединого озера», що демонструвалося по телебаченню у дні путчу. Цікаво, чому Сергій Лозниця назвав фільм «Подія». Різні теоретики осмислюють цю категорію, зокрема і французький філософ Ален Бадью: з позицій соціально-політичних Подія – те, що здійснює розрив з повсякденністю і докорінно змінює ситуацію для суб'єкта. Чи відбулася така зміна? – можливо, це питання прагнув дослідити режисер. Р.С.: Цікаво, що в мене майже протилежні враження від назви. Для мене слово «Подія» доволі буденне, нейтральне (на відміну від, скажімо, «революції», «перевороту», «зрушення»). Тобто щось одноразове відбулося, і все. І це теж запитання: чому ці ленінградські протести – лише подія, а не щось триваліше в часі й значиміше за впливом? А ще в мене є репліка до композиції фільму. Попри те, що камера тут справді весь час серед людей, рухається, спостерігає, але все це відбувається не хаотично, а продумано. І тут можна згадати про математичну освіту Лозниці,

який завжди дуже уважний до композиції своїх фільмів. А «Лебедине озеро» є якраз тією «розміткою», яка структурує розповідь: є пролог, зав'язка, потім розвиток подій, кульмінація і нарешті епілог.

Л.Б.: У Росії велику роль відігравала інтелігенція, от і на цьому мітингу виступає сестра Юлії Друніної, представниця прогресивних сил. Вона прочитала вірш Юлії Друніної про «могили і погости», що уособлюють образ Росії, Радянського Союзу. Всі розуміли, що радикальна зміна вже відбулася в свідомості, якщо люди вийшли – повернення назад не буде. Тому дуже цінно, що окремі представники російської інтелігенції і в час Майдану подавали свій голос на захист України. Це свідчить, що не всі в Росії зомбовані. Кращі уми залишилися світлими. Недаремно вони писали після Майдану, після захоплення Криму, що Путін штовхає Росію в ізоляцію. Так і сталося... І тоді, в серпні 1991-го, справді, ті обличчя в переважній більшості були

дуже симпатичні. Добре, що документалісти Ленінградської студії хроніки це ретельно зафіксували. Лозниця повірив, що цими обличчями можна багато сказати, вони промовисті. Так само, як у фільмі «Майдан», вони самі за себе говорять, висловлюють громадянську позицію. Звичайно, Майдан цікавіший в сенсі естетичному: він співав, плакав, молився, і пісні, особливо «Ще не вмерла...» і «Пливе кача», досягали великої сили. У «Події» цього немає. Лозниця не історик, але він кінематографіст, який мислить історичними категоріями. І це важливо, тому що обидва фільми є усвідомленням рушійних моментів історії. А.П.: Мені згадався фільм Георгія Шкляревського «Гайдпарк по-київськи» про подібні процеси, що відбувалися в Україні. Там не було такої чіткої композиції, як у Лозниці, але був той самий принцип: люди, уривки їхніх розмов, великі плани, натовпи... Передаються ті настрої. Можна почути і достатньо коректні оцінки, «аналіз на місцях» з уст учасників. І практично немає коментаря. Це, знову ж таки, така собі сучасна хроніка, де сам матеріал має говорити за себе.

Л.Б.: Шкляревський та інші документалісти ще з 1989 року знімали мітинги, яких тоді в Києві було багато. Тоді був їхній час: проблемні, гострі фільми... Наприклад, «Мікрофон!».

А.П.: Цікаво порівняти. Ці фільми робилися «по гарячих слідах», тому там менше аналітики. Самі митці ще не могли дистанціюватися від зображуваного. А Лозниця, мабуть, за складом характеру – холодний аналітик. У нього чітка, вишукана побудова, тому що він дистанціюється від того, що знімає. Коли дивилася «Майдан», було відчуття, що це людина-аналітик, яка не «всередині».

Л.Б.: Через «беземоційність» чимало кінематографістів, що знімали на Майдані, його фільму не сприйняли. В мене особисто він викликав емоції: мистецтво всі сприймають по-різному.

Р.С.: Зверну увагу на ще один нюанс, який мені здається дуже важливим для інтерпретації фільму, – це прикінцеві титри. Попри те, що Лозниця нічого не коментує в процесі, нікого не називає, наприкінці він дає одне чи два речення, які пояснюють усе: як режисер розуміє ці процеси, де для нього є зв'язок між тим, що було тоді, й тим, що сталося потім. По суті, він чітко пояснює, для чого знімав цей фільм, навіщо йому ця ленинградська версія пугчу: якраз для

Кадр із фільму «Подія»

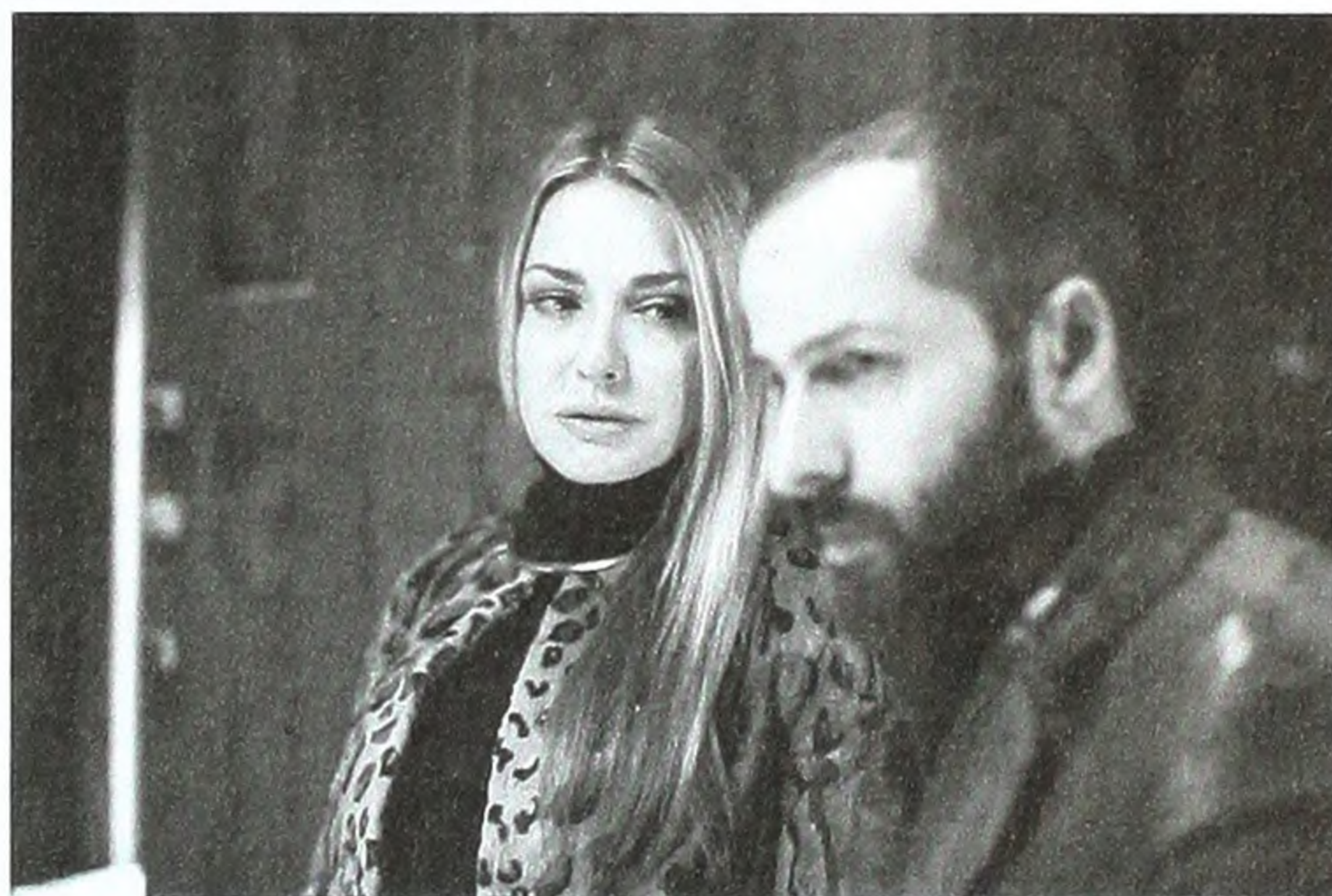
того, щоб наголосити зв'язок і з київським Майданом, і з тим, що нині відбувається в самій Росії (і що вона робить зі світом).

А.П.: Можна згадати відому тезу: мистецтво може себе видавати за «безстороннє», але все одно воно не може не нести певну ідею.

Новорічна комедія Романа Ширмана

Українсько-грузинську романтичну комедію-мелодраму «Тепер я буду любити тебе», створену за підтримки Державного агентства України з питань кіно, компанія V&N випускає у вітчизняний прокат напередодні Нового року. Українські продюсери стрічки – Володимир Козир та Олена Фетісова, кіностудія «Інтерфільм». Грузинським партнером став Лаша Халваші, компанія «Артізм» ЛТД. Фільм поставив заслужений діяч мистецтв України Роман Ширман за власним сценарієм. Його схильність до комедій проявилась ще в науково-просвітницькому фільмі «Небезпечно вільна людина», присвяченому Сергію Параджанову, але в іпостасі режисера ігрової комедії він виступає вперше. Головні ролі виконали народні артисти України Богдан Бенюк та Ольга Сумська, а також молоді українські та грузинські актори Кристина Кисельова, Арина Анпілогова та Георгій Маскарашвілі.

Це новорічна комедія про кохання успішного ресторатора, якого напередодні свят покинула красуня-дружина, та молодій дівчині, яких фортуна зіштовхує знову і знову. Історії обох переплітаються, доля продовжує іронізувати, а кохання веде їх за власним сценарієм. На новорічні свята час повірити у справжні дива.

Кадри з фільму «Тепер я буду любити тебе». Режисер Роман Ширман. Україна, Грузія, 2015